

בס"ד חשוון תשפ"ה

הנחיות למורה לקראת בחינת בגרות בתנ"ך

הוראת תנ"ך היא חלק מתהליך מסירת התורה מדור לדור. התורה רחבה מני ים ולא ניתן להכניס את לימוד התורה לתבניות ומשבצות. עם זאת אין אנחנו פטורים מן החובה לנסות ולדייק עד כמה שניתן במונחים בהם אנחנו משתמשים בזמן הלימוד.

על מנת לכוון את ההוראה ולסייע בהיערכות לשאלות מבחן הבגרות אנחנו מציעים בפניכם רשימת הוראות המופיעות בשאלות הבגרות והסבר הנדרש בכל הוראה. כמו בן צרפנו רשימה קצרה של מונחים אותם זיהינו כמרכזיים בלימוד ובהערכה. נשתדל להמשיך ולדייק את המסמך מדי שנה.

הנחיות כלליות בלימוד לקראת בחינת הבגרות

כל לימוד מתחיל מקריאת הפרק והבנתו. היחידה הנלמדת מופיעה בשלמותה באתר. יש לוודא שפשט הכתובים הובן גם אם האתר לא חזר על כל תוכנו של הפרק ובחר להתמקד בנקודות מסוימות.

תתכן שאלה על פשט הפסוקים: איתור מידע, הסקת מסקנה, השוואה בין שני פרקים שנלמדו (גם אם ההשוואה לא מופיעה באתר) וכדו'. השאלה תתבסס על ההנחה שתלמיד מבין את פשט הפרק הנלמד ויודע ליישם מיומנויות שונות בלימוד תנ"ך.

בנוסף ללימוד הפסוקים נדרש לימוד פרשנות על בסיס הפירושים המופיעים באתר. לימוד פירוש פותח בעיון בפסוקים או ביחידת הפסוקים ובהבנתם, עובר לעיון בדברי הפרשן ולהבנתם, וחוזר לפסוק על מנת להבין כיצד קרא את הפרשן את הפסוק, ועל מה ביסס את דבריו.

שימו לב: הוראת ה"חומר" באמצעות קפיצה מפירוש לפירוש המופיעים באתר היא מנותקת הקשר ופוגעת בלימוד משמעותי.

התייחסות לפרשנות הכלולה בחומר הלימוד בשאלות הבגרות

ההפנייה לפירוש במבחן תעשה בשלוש רמות:

זכירת תוכן הפירוש או מסקנתו מבלי שהפירוש מצוטט. השאלה תפתח בד"כ במילים 'על פי פירוש שלמדתם....'

הבנת הפירוש והקשרו בהתבסס על ציטוט חלקי של הפירוש המובא בשאלה.

דיוק בדברי הפרשן בהתבסס על ציטוט שלם של הפירוש בשאלה.

הוראות והנחיות החוזרות בשאלוני הבגרות בתנ"ך חמ"ד

ההוראה	הדרישה מן התלמיד
עיינו	ההוראה דורשת לקרוא את הפסוקים, הפרשן או הקטע המובא בשאלה
ציינו	ההוראה "ציינו" בפתחה של שאלה דורשת מן התלמיד לאתר מידע מן הפסוק או מן הפרשן
בתשובתכם ציינו בתשובתכם הביאו	ההוראה "בתשובתכם..." מבקשת לדייק לתלמיד שתשובה מלאה צריכה לכלול חלקים מסוימים המצוינים בגוף השאלה
הסבירו, בארו, כתבו בלשונכם	התשובה תכלול הסבר במילים של התלמיד. לא תתקבל תשובה שהיא העתקה של לשון הכתוב או לשון הפרשן, או ציטוט מידע.
נמקו, נמקו את תשובתכם, נמקו את דבריכם	התשובה תכלול נימוק משכנע בלשון התלמיד מדוע התשובה שכתב או המידע שהובא הוא התשובה הנכונה. את הנימוק יש להוכיח מהכתוב או מההקשר או מסברה, בהתאם לדרישה בשאלה. לא תתקבל תשובה של ציטוט בלבד.
הוכיחו, הביאו דוגמא, הדגימו, בסו	התשובה תכלול הסבר בלשון התלמיד, בדרך כלל ההסבר צריך לכלול התייחסות לכתוב בתנ"ך (לתוכנו, להקשרו או למבנה הכתוב) אלא אם צוין אחרת.
צטטו מהכתוב, הביאו ראייה מלשון הכתוב, בסו דבריכם על לשון הכתוב	התשובה תכלול ציטוט מילים מן הכתוב המשמשות ראיה לנדרש. יש לדייק בגבולות הציטוט. לא יתקבל ציטוט של פסוק שלם/ יחידה גדולה במידה והשאלה מכוונת לציטוט מילים בודדות.
על פי מה שלמדתם על פי פירוש שלמדתם	ההוראה "על פי... שלמדתם" מבקשת להדגיש לתלמיד שהתשובה לשאלה נלמדה בכיתה ולא דווקא כתובה באופן מפורש בכתוב
לדעתכם	התשובה תכלול הבעת דעה של התלמיד ותלווה בהסבר מנומק לביסוס דעה זו.
מה ניתן ללמוד, מה מלמד	התשובה תכלול את המשתמע מן הכתוב או מן הקטע הפרשני. בדרך-כלל נדרשת מהתלמיד הכללה, או הסקת מסקנה בנוגע לתשתית הרעיונית של הכתוב - רעיון, או משמעות.
מדוע, מהי הסיבה, מהו הגורם, מהו המניע, מה הביא את ..., בעקבות מה	התשובה תכלול את הסיבה או הגורם או המניע (המצויים בעבר).

<p>התשובה תכלול את התוצר המצופה בעתיד, הכיוון שאליו התהליך מוביל בעתיד; בדרך כלל היא תכלול את המילים כדי, בשביל, למען, לקראת.</p>	<p>לשם מה, מהי המטרה, מהי התכלית</p>
<p>התשובה תכלול ציון הקריטריון עליו מבוססת השוואה בין המקורות השונים (במידה וקריטריון זה אינו מופיע בשאלה) ותציין את הדומה/השונה בקריטריון זה. כאשר נדרשת השוואה לא תתקבל תשובה בה התלמידים מסתפקים בסיכום דברי הכתוב או הפרשנים בכל אחד מן המקורות (במקור א כתוב.... ובמקור ב כתוב...)</p>	<p>השוו בין... לבין.... ציינו נקודות דמיון, מה ההבדל או ציינו נקודות שוני, במה הם דומים ובמה הם שונים או חלוקים, מה מוסיפים הדברים על הכתוב...</p>
<p>התשובה תכלול הסבר כיצד דימוי או משל או מעשה סמלי מהווה דוגמה או מבטא רעיון ומשמעות.</p>	<p>מה מסמל, את מי מסמל, מהי המשמעות הסמלית</p>
<p>התשובה דורשת זיהוי ההתרחשות/הסיפור/המצווה שביחס אליה מופיע הדבר הנאמר</p>	<p>באיזה הקשר נאמר, באיזה הקשר מוזכר</p>
<p>ההוראה דורשת ציון גבולות היחידה (מפסוק - פסוק או מפרק, פסוק - פרק, פסוק) ומשפט כותרת לכל חלק המסכם את תוכנו המרכזי. הכותרת אמורה לאפשר שחזור של התוכן המרכזי.</p>	<p>חלקו את היחידה (פסוקים/פרק) ותנו כותרת לכל חלק</p>
<p>התשובה תכלול את ביאור הקשר שבין שני חלקי הכתוב (ברמה של פסוק או מספר פסוקים), קשר של תוכן או רעיון. הקשר עשוי להיות אחד מן הקשרים הבאים: סיבה ותוצאה (לדוגמא: חטא ועונש)/ פרט וכלל (לדוגמא: בפרשיות מצוות)/ השוואה: זהות והנגדה (לדוגמא: משל ונמשל)</p>	<p>מה הקשר בין... ובין... הסבר את הקשר בין... ובין...</p>
<p>התשובה תכלול את תיאור הקושי. קושי מציג סתירה העולה מהפסוקים (סתירה לחוקי הלשון, סתירה להיגיון או להתנהגות המקובלת, לתוכן הכתוב בהמשך הפרק או במקום אחר, סתירה לאמונות ודעות שהתקבלו כנכונות). כדאי לנסח קושי בצורה כזו: איך יכול להיות ש... והרי...</p>	<p>איזה קושי, מהו הקושי מהי הסתירה, אליה מתייחס הפרשן/ אותה מיישב הפרשן בפירושו</p>
<p>התשובה תכלול את השאלה אליה מתייחס הפרשן. השאלה עשויה להתייחס לסגנון הכתיבה (ייתור, שימוש חריג בפועל, פירוט רב מהרגיל, מילים יחידאיות ועוד), לפערי מידע בתוכן (חסרים חלקים מפרטי הסיפור או הדין וכד'), או במשמעות (היעדר הסבר או טעם למצווה וכד'). יש להשתמש במילות שאלה: מדוע חזר הכתוב פעמיים... מה הסיבה לכך שהכתוב השתמש בלשון זו... וכדו'</p>	<p>מהי השאלה בכתוב אליה מתייחס הפרשן</p>

מושגים בלימוד תנ"ך העשויים להופיע בבחינות הבגרות

מושג	הגדרה
מילה מנחה/שורש מנחה	חזרה מרובה על מילה, צירוף מילים או שורש לשוני ברצף פסוקים. החזרה היא בעלת משמעות ובדרך כלל מדגישה רעיון מרכזי, גלוי או סמוי, ברצף הפסוקים. לעיתים אפשר לזהות מילה מנחה החוזרת בכפולות של מספר טיפולוגי (בעל משמעות): 7, 10 או 12.
שאלה רטורית / תמיהה קיימת	שאלה שהתשובה עליה מובנת מאליה. בלשון הפרשנים היא מכונה תמיהה קיימת.
הדרגתיות	הצגת פרטים בפסוק או במספר פסוקים ברצף על פי סדר המבוסס על עקרון שניתן לזהות בו התקדמות או נסיגה בתוכן (מהקל לקשה, מהרחוק לקרוב, מהגשמי לרוחני, מהטוב למצוין וכדו', ולהיפך) או בצורה (מספר מילים גדל או קטן וכדו').
דימוי משל	דימוי - המחשת תכונה, פעולה או יחס בהשוואת שני דברים מתחומים שונים. את הדימוי נזהה בדרך כלל על ידי כ"ף הדימוי או המילה "כמו". משל הוא סיפור סמלי שנועד להעביר מסר או לקח מוסרי באמצעות השוואה בין המציאות המתוארת בסיפור (המשל) לבין המציאות אליה הסיפור מתייחס
מידה כנגד מידה	דמיון תוכני או לשוני בין מעשה לתוצאה (בדרך כלל חטא ועונשו) המבטא פעמים רבות את ההשגחה המדויקת של ה' בעולמנו.
סיבתיות כפולה	התרחשות שיש להסביר אותה בשני מישורים: המישור הארצי בו האירועים מונעים מכוח נסיבות טבעיות ואנושיות, והמישור האלוקי בו נקבעים הדברים מכוח ההשגחה האלוקית (לדוגמה, שכר ועונש או תהליכים היסטוריים אותם מובילה ההשגחה).
פשט	פירוש שמתחשב בחוקי השפה והלשון (דקדוק, תחביר); אינו חורג מהקשר הכתוב; מתחשב בנוהג שבעולם (מתאים לחוקי הטבע או לסדרי החברה המקובלים); עומד במבחן הסבירות וההיגיון של הסיפור. פעמים רבות פירוש הפשט לא מוסיף מידע שלא כתוב בתנ"ך עצמו.
דרש	פירוש שאינו מתחשב בחוקי השפה והלשון (דקדוק, תחביר); או חורג מהקשר הכתוב; או אינו מתחשב בנוהג שבעולם (אינו מתאים לחוקי הטבע או לסדרי החברה המקובלים); או אינו עומד במבחן הסבירות וההיגיון של הסיפור. פעמים רבות הדרש מוסיף מידע לסיפור שלא כתוב בתנ"ך עצמו.

מילה אחת או כמה מילים שאינן מוסיפות לכאורה מידע לתוכן הכתוב. אחד מסוגי הייתור הוא כפל לשון ('כפל העניין במילים שונות' - ראב"ע/רד"ק). גם כינוי המתווסף לשמה של הדמות עשוי להיחשב לייתור. פרשני הפשט רואים בייתור תופעה סגנונית המאפיינת את לשון התורה. פעמים רבות משמש הייתור נקודת מוצא לפרשנות על דרך הדרש.	ייתור
בתחילתו של מדרש ההלכה מובא הפירוש הנכון לפסוק על פי דעתו של בעל המדרש. אחר כך מוצע פירוש אחר, בצורת שאלה (בדרך כלל בניסוח "יכול...?"), ומיד אחריו ההוכחה שהפירוש הזה אינו נכון (פעמים רבות בניסוח "תלמוד לומר...").	מבנה מדרש ההלכה

קישורים למסמכים באתר העשויים לסייע בהבהרת המונחים המופיעים במסמך

[הבחנה בין פשט ודרש](#)

[מונחון - ד"ר רבקה רביב](#)

[מונחים הקשורים בלימוד תנ"ך ורשימת פרשנים ותולדותיהם](#)